

ת"ז 2128834	יליד 7.3.02 (קטין)	1. עארף אלעמור
ת"ז 213167006	ילידת 21.11.01 (קטינה)	2. סוהאד מוסטפא אלעמור
ת"ז 322689332	יליד 17.7.00 (קטין)	3. מהדי חמאד אלנססרה
ת"ז 211607932	יליד 10.11.00 (קטין)	4. חמד נזאל אנססרה
ת"ז 211888169	ילידת 13.9.00 (קטינה)	5. ספאא נזאל אנססרה
ת"ז 206738106	יליד 21.1.00 (קטין)	6. סאלם עודה נססרה
ת"ז 32241420	ילידת 22.10.01 (קטינה)	7. אסמא סלימאן אבו ג'ודה
ת"ז 324036110	יליד 25.7.01 (קטין)	8. דיאאלדין מנסור אבו ג'ודה
ת"ז 322862137	יליד 6.3.02 (קטין)	9. מסעב אחמד אבו ג'ודה
ת"ז 213152457	יליד 12.9.02 (קטין)	10. עודי עלי אבו ג'ודה
ת"ז 213892482	יליד 10.5.02 (קטין)	11. רזק עבדאללה אבו ג'ודה
ת"ז 212470645	יליד 29.11.01 (קטין)	12. דאוד פאיז אבו ג'ודה
ת"ז 322411695	ילידת 17.2.01 (קטינה)	13. עולא יונס אבו ג'ודה
ת"ז 324902899	יליד 16.7.02 (קטין)	14. נסים אברהים אבו ג'ודה
ת"ז 212993562	ילידת 15.5.02 (קטינה)	15. ג'נית עלי אבו ג'ודה
ת"ז 213448814	יליד 26.11.02 (קטין)	16. מונדר עלי אבו ג'ודה
ת"ז 212558712	ילידת 3.10.01 (קטינה)	17. גדיר סלימאן אבו ג'ודה
ת"ז 325298420	ילידת 12.1.03 (קטינה)	18. גמילה סלימאן אבו ג'ודה
ת"ז 21160963	ילידת 2.4.01 (קטינה)	19. מיסון עודה אבו ג'ודה
ת"ז 211688932	יליד 7.6.01 (קטין)	20. עאיד סלימאן אבו ג'ודה
ת"ז 212470884	יליד 30.11.01 (קטין)	21. עמר אברהים אבו ג'ודה
ת"ז 213448715	ילידת 2.12.02 (קטינה)	22. סיהם עבדארחמן ג'ודה
ת"ז 213002157	יליד 27.5.02 (קטין)	23. ספות מאג'ד נססרה
ת"ז 213247935	יליד 15.10.02 (קטין)	24. אנואר סלימאן אלעמור
ת"ז 323902619	יליד 10.10.01 (קטין) (לומד באלפורעה)	25. סלימאן אלעמור
ת"ז 213448293	יליד 26.11.02 (קטין)	26. ראאפת אלעמור
ת"ז 324172755	יליד 10.11.01 (קטין)	27. אחמד אלעמור
ת"ז 213420490	ילידת 22.10.02 (קטינה)	28. חולה אלעמור
ת"ז 211619457	ילידת 18.11.2000 (קטינה)	29. ליאלי בסאם אבו גודה
ת"ז 323075887	ילידת 12.5.2001 (קטינה)	30. יסמין חליל אבו גודה
ת"ז 213154941	ילידת 21.9.2002 (קטינה)	31. חלא חליל אבו גודה
ת"ז 212960298	יליד 15.3.2002 (קטין)	32. רמאח אחמד אבו גודה
ת"ז 211308226	יליד 13.10.2000 (קטין)	33. ראיד אחמד אבו גודה
ת"ז 324895721	ילידת 26.6.2002 (קטינה)	34. ועד פראן אבו גודה
ת"ז 323043000	ילידת 31.3.2001 (קטינה)	35. פרחא מוחמד אבו גודה
ת"ז 322931783	יליד 24.3.2002 (קטין)	36. מחמיד מוחמד אבו גודה
ת"ז 324036193	ילידת 29.7.2001 (קטינה)	37. גראם סאלח אבו גודה
ת"ז 324035120	יליד 22.7.2001 (קטין)	38. אנס עטיה אבו גודה
ת"ז 315105429	יליד 29.3.2000 (קטין)	39. סלימן מחמד אבו גודה
ת"ז 211619457	ילידת 18.11.2000 (קטינה)	40. ליאלי בסאם אבו גודה
ת"ז 205367500	יליד 17.1.2000 (קטין)	41. מוסא חליל אבו גודה
ת"ז 322931783	יליד 24.3.2001 (קטין)	42. חמדאן חליל אבו גודה
ת"ז 212988521	יליד 28.4.2002 (קטין)	43. מחמוד חליל אבו גודה
ת"ז 211655758	יליד 16.4.2000 (קטינה)	44. סומיה פרחאן אבו גודה
ת"ז 212181721	יליד 10.4.2001 (קטין)	45. נאגי פרחאן אבו גודה
ת"ז 211308226	יליד 13.10.2000 (קטין)	46. ראיד אחמד אבו גודה

47. ועד פרחאן אבו גודה	ת"ז 32489572	יליד 26.6.02 (קטין)
48. אסיל מוחמד אבו גודה	ת"ז 325220562	ילידת 19.12.02 (קטינה)
49. רואן סאמי עודה אבו ודה	ת"ז 323863092	ילידת 16.6.2000 (קטינה)
50. מוחמד סאמי עודה גודה	ת"ז 323863092	יליד 19.6.2001 (קטין)
51. מוחמד ראאד ג'ודה	ת"ז 322743828	יליד 1.8.2000 (קטין)

העותרים מס' 1-51 באמצעות הוריהם החתומים על יפוי כח המצורפים לעתירה.

52. המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב-אלעונה (ע"ר)
53. קואליציית ארגונים וועדי הורים בנגב, באמצעות היו"ר ד"ר עואד אבו פריח ת"ז 028333920, מרהט שכונה 3 בית 43
54. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, באמצעות יו"ר הוועד ראג'י מנסור ת"ז 05106402
55. ההתאחדות הארצית של ועדי ההורים הערביים בישראל, באמצעות יו"ר ההתאחדות עו"ד מועין ערמוש מכפר טמרה 24930.
56. עמותת הנגב התרבותית (ע"ר).
57. עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל (ע"ר).
- באמצעות עוה"ד מוראד אלסאנע ו/או חסן ג'בארין ו/או ארנה כהן ו/או מרוואן דלאל ו/או סוהאד בשארה ו/או עביר בכר ו/או עאדל בדיר ו/או סאוסן זהר, מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, רח' רגר 28/35 באר שבע טל': 08-6650740 טל' נייד: 050-3379118, פקס: 08-6650853.

העותרים

- נ ג ד -

1. לימור לבנת, שרת החינוך;
 2. עמירה חיים, מנהלת מחוז הדרום במחוז הדרום;
 3. הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה – מחוז דרום;
 4. המועצה הארצית לתכנון ובניה;
 5. מינהל מקרקעי ישראל – המנהלת לקידום הבדואים בנגב.
- ע"י פרקליטות המדינה מרח' סלאח א-דין 29 ירושלים.

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם:

- א. מדוע לא יספקו לעותרים הסעות אל גני ילדים בישובים הסמוכים על מנת להעניק להם חינוך כפי שהצהירו בפני בית משפט נכבד זה בתגובתם לבג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך, מיום 18 אוגוסט 2004.
- ב. לחילופין, מדוע לא יספקו לעותרים חינוך חינוך חינוך בהתאם לחוק לימוד חובה (תיקון מס' 16) התשמ"ד-1984, (להלן: החוק) על ידי הצבת מבנים נייחים או ניידיים שימשו לצורך גנים, כפי שהם עושים בישובים אחרים.

בקשה לקיום דיון דחוף בעתירה

בית המשפט הנכבד מתבקש בזה להורות על קיום דיון דחוף בעתירה, מהנימוקים כדלקמן:

- א. עניינה של עתירה זו בזכותם של כ- 280 ילדים רכים בגילאי 3-4 שנים לחינוך חובה חינוך בהתאם לחוק לימוד חובה, תש"ט-1949 (להלן: החוק). ילדים אלה שוהים בבתייהם ואינם מקבלים חינוך מתחילת שנת הלימודים בגלל סירוב המשיבים לספק להם הסעות אשר יאפשרו להם ללמוד בגנים בכפרים סמוכים, כפי שהתחייבו בתגובתם לעתירה הקודמת בעניין זה (בג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך).
 - ב. עיכוב בדיון יביא לעיכוב במימוש זכות הילדים לחינוך חובה ועלול לגרום לאובדן טוטלי של הזכות. "עלינו להדגיש את ממד הזמן. החודשים חולפים. ההמתנה גוזלת זמן. העותר זכאי לטיפול בעניינו במהירות ראויה" (כבוד השופט א. ברק בבג"ץ 1081/93 שחר בוצר נ' מועצה מקומית מכבים-רעות" נ (1) 19, עמוד 29 (להלן: פרשת בוצר)).
 - ג. עלות הסעד המבוקש, לעומת הנזק הרב אשר ייגרם לילדים משלילת זכותם לחינוך, הינה נמוכה ביותר.
- אי לכך, מן הדין ומן הצדק לקיים דיון דחוף בעתירה.

ואלו נימוקי העתירה:

1. העותרים מס' 1-51 הם ילדים רכים, בגילאי 3-4 שנים תושבי כפר אלזערורה שבנגב, העותרים אינם זוכים לחינוך כלשהו, בגלל מחסור בגני ילדים בכפר שלהם ובשל סירוב המשיבים לספק להם הסעות אשר יביאו להנגשת שירותי החינוך. (להלן: הילדים)
2. העתירה נסמכת על החלטת בית משפט זה בבג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך, בה המליץ בפני הצדדים לבוא בדברים על מנת להסדיר את הסעת הילדים, ועל התחייבות המשיבים לספק חינוך לילדים בכפר העותרים.
3. עתירה זה מציגה בפני בית משפט זה את מצבם הקשה של הילדים שאינם זוכים לחינוך, את הקיפוח הרב ממנו הם סובלים, את מדיניות ההדרה של הילדים בכפר, את הפלייתם לעומת ילדים אחרים במדינה, ואת מסכת ההבטחות השלטוניות בעניין הקמת גני ילדים לגילאי 3-4 שלא קויימו עד למועד הגשת העתירה.
4. העתירה נתמכת בנתונים רשמיים, והיא מתבססת על החקיקה המטילה על המשיב חובה חוקית לנקוט בצעדים פוזיטיביים על מנת להקצות חינוך חובה לעותרים ועל עקרון השוויון בהחלת וביישום החלטות שלטוניות.
5. בעתירה מובאים מחקרים מדעיים אשר מדגישים את חשיבות החינוך לגילאי 3-4 שנים והשפעתו על העתיד החינוכי והמקצועי של ילדים מאוכלוסיות עניות במיוחד.

6. אספקת הסעות מתאימות לילדים העותרים, בהתאם להמלצת בית המשפט, תביא לשילוב הילדים במסגרות חינוך, תמנע את נשירתם ותקיים את הוראות חוק חינוך חובה, תש"ט-1949, ותמנע את הפלייתם.
7. העדר הסעות אל הגנים משמעו העדר נגישות של הזכות לחינוך, דבר שאינו מאפשר את מימושה של הזכות, וגורם לאובדן טוטלי של הזכות לחינוך ביישוב העותרים, כפי שזה מתרחש במציאות העותרים.
8. בהחלטתו של בית משפט נכבד זה מיום 9.9.04 בבג"ץ 5108/04 אבו גודה נ' שרת החינוך צויין כי: **"בפני הצדדים לעתירה עומדת האפשרות להמשיך במגעים ביניהם בעניין הסעת ילדי העותרים בני השלוש והארבע לגני הילדים. אם מגעים אלה לא יוליכו לידי פתרון מוסכם, פתוחה בפני העותרים הדרך לשוב ולפנות לבית משפט זה בעניין."**
9. המשיבים לא סיפקו הסעות לילדי כפר אלזערורה, על כן שבים העותרים ופונים לבית המשפט הנכבד בעתירה זו, על מנת לחייב את המשיבים להסיע את הילדים או לחייב את המשיבים להקים להם גנים על מנת להנגיש להם את זכותם להחינוך.
10. העותרים יטענו, כי ילדי אלזערורה מופלים פעמיים לעומת ילדים אחרים. ראשית בסירוב המשיבים להקים להם גנים בכפר מגוריהם, כפי שהם עושים בישובים אחרים, ושנית בסירוב המשיבים להסיעם לגנים בישובים שכנים.
11. העותרים יטענו, כי טענת המשיבים בפני בית המשפט הנכבד, בתשובה לעתירות הקודמות, כי ילדי כפר אלזערורה מוסעים אל גנים אחרים (כמצויין בפסקה 10 לפסק הדין בעתירה השנייה (בג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך, (לא פורסם) [פדאר] 04 (9) 757), אינה מקוימת ובפועל אין המשיבים מסיעים את הילדים לגנים כלשהם ולכן הילדים אינם מבקרים בגן כלשהו ואינם לומדים.
12. **העותרים יטענו, כי חל שנוי נסיבות המצדיק דיון מחודש בעתירה.** בעוד המשיבים מסרבים להקים או להציב מבנים לצורך חינוך בכפר אלזערורה בו מתגוררים הילדים, בטענה שאין אפשרות תכנונית לכך, הם ממשיכים ומציבים מבנים לצורך חינוך (כולל גנים) בישובים אחרים, בעלי סטאטוס תכנוני משפטי דומה לכפר אלזערורה. יצויין, כי בשתי העתירות הקודמות פנו העותרים אל בית משפט בבקשה כי יורה למשיבים להקים גנים בשני כפרים, אלזערורה וביר-אלמשאש. המשיבים התנגדו להקמת גנים בשנים הכפרים, אך לאחרונה ביולי 2005 המשיבים הקימו גנים (ובית ספר) ביישוב ביר אלמשאש ואולם הם עודם מסרבים לעשות כן בכפר אלזערורה). דברים אלו מצביעים על אפליית העותרים לעומת אחרים ללא כל הסבר סביר.
13. **שיקול הדעת של המשיבים אשר אינם מספקים חינוך בישוב העותרים ואינם מספקים הסעות על מנת להנגיש חינוך לילדים העותרים אינו סביר** (פסקה 11 לפ"ד אחרון), והוא נוגד את חובתם החוקית לספק שירותי חינוך לילדים העותרים, ואת פסיקתו של בית משפט זה בעניין. (בג"ץ 7374/01 פלונים נ' מנכ"לית משרד החינוך הגב' רונית תירוש, פ"ד נז (6) 529, עמוד 548).

14. **המשיבים מפריים את הבטחתם בפני בית משפט** זה לספק חינוך לילדים בגנים בכפרים הסמוכים (פסקה 5 לתגובת המשיבים בבג"ץ 5108/04 מיום 8 אוגוסט 2004). העדר גנים, העדר הסעות לילדים, בצד העדר תחבורה ציבורית, אינו מאפשר לילדים לממש את זכותם לחינוך, במיוחד לאור מצבם הסוציו-אקונומי הקשה של התושבים, ומביא לשלילה מוחלטת של זכותם לחינוך.

העותרים:

15. העותרים מס' 1-51 הם ילדים קטינים בגילאי 3-4 שנים המתגוררים בכפר אלזערוורה, אשר נשללת מהם הזכות לחינוך מאחר וחד אין גנים בכפר ומאידך אין הסעות אל גנים שמחוץ לכפר. מכאן כי לעותרים מס' 1-51 אין כלל גישה לגנים.

16. העותרת מס' 52 הינה גוף וולונטרי אשר מטרתה קידום זכויות תושבי הכפרים הלא מוכרים בנגב והיא פועלת, בין היתר, לקידום החינוך ביישובי העותרים.

17. העותרת מס' 53 הינה קואליציית ארגונים וועדי הורים לקידום החינוך בקרב האוכלוסייה הבדווית בנגב.

18. העותרת מס' 54 הינה עמותה רשומה בישראל שמטרתה קידום החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית, והיא כוללת נציגי ציבור ערביים לרבות ראשי רשויות מקומיות וחברי כנסת ערביים.

19. העותרת מס' 55 הינה התאחדות ארצית של וועדי ההורים הארציים הפועלת לקידום החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל.

20. העותרת מס' 56 הינה עמותה רשומה הפועלת לקידום החינוך לגיל הרך בנגב.

21. העותרת מס' 57 הינה עמותה רשומה כדין שלא למטרות רווח, לא ממשלתית ובלתי מפלגתית, אשר נוסדה בנובמבר 1996 כמרכז משפטי עצמאי הפועל לקידום זכויות האדם בכלל והמיעוט הערבי בפרט.

העתירות הקודמות

22. זוהי הפעם השלישית בה העותרים נאלצים לפנות אל בית משפט נכבד זה על מנת לחייב את המשיבים לאפשר להם לממש את זכותם הבסיסית לחינוך, כמתחייב מהוראות חוק לימוד חובה, תש"ט-1949.

23. **בעתירה הראשונה** הביאו העותרים בפני בית המשפט הנכבד את העובדות כמצוינות בעתירה זו ודרשו סעד דומה. בתגובה טענו המשיבים, כי משרד החינוך אינו מקים גנים נוספים היות ו"בשנים האחרונות נעצר קצב החלת החוק באמצעות צוים... " (סעי' 9 לתגובה) ולכן ביקשו לדחות את העתירה בשלושה נימוקים עיקריים, (סעי' 27-28 לתגובה)

שעיקרם: (1) העדר חובה חוקית (2) העדר אפשרות להקים מבנים (3) וכי המדינה מספקת חינוך למעוניינים בכך בגנים שהוקמו במרכזים ביישובי קבע אחרים. עוד הוסיפו המשיבים וצינו, כי מי שמעוניין יוכל לממש את זכותו לחינוך בגנים בישובים השכנים ליישוב אלזעורה.

24. בעקבות תגובת המשיבים, המליץ בית המשפט לעותרים למשוך את עתירתם, ולשוב ולפנות אליו באם יתברר, כי המשיבים ממשיכים להקים גנים נוספים.

מצ"ב העתק כתב העתירה בג"ץ 3757/03 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך ואח', שהוגשה ביום 24/04/2003 (להלן: העתירה הראשונה); העתק תגובת המשיבים והעתק החלטת בית המשפט, המסומנים בהתאמה עג/1, עג/2, עג/3.

25. לאחר משיכת העתירה, בהתאם להמלצת בית המשפט, ערכו העותרים בדיקה ממנה עלה, כי המשיבים ממשיכים להקים גנים נוספים במקומות רבים אחרים, בניגוד לטענותיהם בתגובתם לעתירה הראשונה. אי לכך שבו העותרים ופנו אל בית המשפט הנכבד בעתירה שנייה באותו נושא (בג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך, (לא פורסם) [פדאור] 04 (9) 757).

26. בתשובתם לעתירה השנייה חזרו המשיבים על עיקר נימוקיהם והצהירו, כי כל ילד שירשם יקבל חינוך, וכי הילדים מוסעים אל גנים בכפרים סמוכים (פסקה 5 לתגובת המשיבים). כתוצאה מכך נוצר בפני בית המשפט הנכבד הרושם שלילדים העותרים יש אפשרות סבירה לממש את זכותם לחינוך באמצעות הסעתם אל גנים הנמצאים מחוץ ליישוביהם, כפי שצויין בהחלטת בית המשפט מיום 9.9.04, ולכן הוא החליט לדחות את העתירה, תוך שהוא ממליץ בפני הצדדים לבוא בדברים על מנת להבטיח כי לילדים יסופקו הסעות אל הגנים שמחוץ ליישוביהם בציינו:

"הנה כי כן, בסביבתם של הכפרים העותרים קיימים מוסדות חינוך לגילאי 3-4. המשיבים טענו כי אלה מספיקים כדי לספק את צרכי ילדי כפרים אלה. יחד עם זאת נותרה השאלה, האם שירותי חינוך אלה אכן נגישים לילדי העותרים? אין די בהצהרה לפיה מוסדות חינוך קיימים. צריך להבטיח כי אלה יהיו נגישים לתלמידים המבקשים ללמוד בהם (השוו בג"ץ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות", פ"ד נ(1) 19)... במקרה שלפנינו מדובר באוכלוסייה שיש לה צרכים מיוחדים. אין בסביבת מגוריה שירותי חינוך אלטרנטיביים מוכרים. הקילומטרים המפרידים בין כפרי העותרים לבין מוסדות החינוך, בהינתן היעדר דרכי גישה סלולות, יכולים להתארך עשרות מונים בהינתן תנאי מעבר קשים בגין פגעי מזג האוויר. במצב דברים שכזה קיים חשש כי לא יוכלו הילדים בני השלוש והארבע להגיע לגנים המיועדים להם ביישובים המוסדרים, ובכך לא תוגשם עמדת המשיבים עצמה לפיה הם מכירים בחובתם לספק שירותי חינוך לילדי העותרים."

בג"ץ 5108/04 אסמעיל מחמד אבו ג'ודה נ' לימור ליבנת שרת החינוך [פדאור] (לא פורסם) 04 (9) 757 [פסקה 10].

27. למרות שבית משפט נכבד זה דחה את העתירה השנייה בענין אבו ג'ודה, צויין בפסק הדין כי:

"יחד עם זאת, בפני הצדדים לעתירה עומדת האפשרות להמשיך במגעים ביניהם בעניין הסעת ילדי העותרים בני השלוש והארבע לגני הילדים. אם מגעים אלה לא יוליכו לידי פתרון מוסכם, פתוחה בפני העותרים הדרך לשוב ולפנות לבית משפט זה בעניין."
(ההדגשות הוספו).

מצ"ב העתק העתירה השנייה (בג"ץ 5108/04); תגובת המשיבים לעתירה השנייה והעתק פסק דינו של בית משפט זה מיום 9.9.04, המסומנים בהתאמה עג/4, עג/5, עג/6.

פניות העותרים אל המשיבים בעקבות החלטת בית המשפט:

28. בעקבות החלטת בית המשפט הנכבד ובהתאם לה פנו העותרים אל המשיבים בבקשה להסיע את הילדים בכפר אלזערורה למוסדות חינוך בישובים הסמוכים, כפי שהצהירו. אך המשיבים לא נענו לבקשת העותרים, לא טרחו להשיבו לפנייתם, ולא הסיעו את הילדים לגנים הנטענים.

מצ"ב העתק הפניה מיום 13.9.04 ואישור קבלת הפניה, המסומנים עג/7, עג/8.

29. משלא ענו המשיבים לפניות העותרים, פנו העותרים אל פרקליטות המדינה, בבקשה להתערב על מנת להביא לקבלת מענה לפניית העותרים, אך גם פנייה לפרקליטות המדינה לא הביאה לתשובה עניינית. בתשובת פרקליטת המדינה, ציינה עו"ד דינה זילבר:

"העברתי אותה (פנייתך) להתייחסות דחופה של משרד החינוך וביקשתי כי ישבו לך בהקדם וכי יעבירו תגובה בזמן".

מצ"ב פניית העותרים ותשובת פרקליטות המדינה המסומנים עג/9, עג/10.

30. כעבור יותר מחודש ימים ומשלא קיבלו העותרים כל מענה ממי מן המשיבים או מי מטעמם, הם פנו שוב בתזכורת נוספת אל פרקליטות המדינה על מנת לקבל תשובה בעניין הסעות התלמידים אל הגנים. בתשובת פרקליטות המדינה מיום 8.5.05 הם חזרו על תשובתם הקודמת וציינו:

"העברנו את פנייתך למשרד החינוך בצירוף בקשה להשיב בהקדם. ברגע שנשמע מהם נעדכן גם אותך".

מצ"ב פניית העותרים (תזכורת) ותשובת פרקליטות המדינה מסומנים עג/11, ועג/12.

31. רק ביום 16 אוקטובר 2005 נתקבלה תשובת משרד החינוך לפניות העותרים (אשר צורפה לה תשובה מיום 17 מאי 2005). בתשובת משרד החינוך הם סירבו להסיע את הילדים אל גנים ילדים כלשהם בצינים כי:

"משרד החינוך אינו משתתף במימון הסעות תלמידים בגילאי 3-4"

מצ"ב העתק תשובת משרד החינוך מסומנת עג/13

32. בנוסף, ובעקבות החלטת בית המשפט הנכבד, פנו העותרים גם אל מר דוד כהן, הממונה על מחוז הדרום - לשכת התכנון המחוזית, בבקשה לאפשר הצבה של מבנים, ולו זמניים (קרוונים, יבילים), שישמשו כגני ילדים למתן שירותי חינוך לילדים בגיל הרך בכפר אל-

זערורה. העותרים ציינו בפנייתם אל הממונה על המחוז, בין יתר הדברים, את האפליה הנוהגת "בין ישובים הנהנים מקיום בתי ספר בתוכם לבין ישובים שאין בתוכם בתי ספר. ילדים הגרים בישוב שיש בו בית ספר נהנים מן הלימודים בגנים של 3-4 שנים, בעוד ילדים שגרים בישובים שאין בהם בתי ספר לא יכולים לממש את זכותם החוקית והבסיסית לחינוך ע"פ חוק, זאת למרות שמדובר בשני כפרים לא מוכרים". עוד ציינו העותרים, כי הענקת היתר להצבת מבנה נייד לא תביא לשינוי של המציאות התכנונית הקיימת ולא תביא להפיכת הכפר, בו קיימים כ-300 מבנים ללא היתר מזה שנים רבות, למוכר. הממונה על המחוז סירב להיעתר לבקשת העותרים.

מצ"ב העתק פניית העותרים מיום 29 יוני 2005 ותשובת הממונה על מחוז דרום מר דוד כהן מיום 11 יולי 2005, המסומנות עג/14, עג/15.

33. על כן ובעקבות סירוב המשיבים לספק לילדים הסעות לגנים או להקים גני ילדים באל-זערורה, קמה לעותרים עילה לפנות לבית משפט זה על מנת לחייב את המשיבים להסיע את הילדים אל הגנים (או להציב להם מבנים ניידים) על מנת לאפשר להם לממש את זכותם לחינוך חובה כמצוות החוק.

המצב העובדתי בכפר אל-זערורה

34. המצב העובדתי בכפר אלזערורה נותר בעינו כפי שתואר בפרוטרוט בכתב העתירה בבג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך (נספח עג/4 לעתירה), המהווה חלק בלתי נפרד מעתירה זו. להלן יפורטו עיקרי העובדות בקצרה.

35. בכפר אלזערורה שבנגב מתגוררים כ-2,700 תושבים, מהם כ-280 ילדים בגיל 3-4 שנים, ואין בו כל מוסדות חינוך חובה או מוסדות חינוך אלטרנטיביים.

36. מצבם הסוציו-אקונומי של התושבים בכפר הוא מן הקשים במדינה. האוכלוסייה היא מן העניות, רמת האבטלה היא מן הגבוהות במדינה, ומצב השירותים והתשתיות קשה ביותר.

37. רמת החינוך בקרב תושבי אל-זערורה הינה ירודה מאוד. אחוז בעלי תעודת הבגרות ומסיימי תיכון הינו מן הנמוכים במדינה ומספר בעלי תארים אקדמאיים הינו קטן מאד ואינו מגיע לכדי אחוז אחד מתושבי הכפר, כפי שפורט בפסקאות 15-20 לכתב העתירה השנייה (נספח עג/4).

38. תושבי אל-זערורה נמנים לכן על "אוכלוסיית היעד" שחוק חינוך חובה (תיקון מס' 16) נועד לשרת. על פי תכליתו נועד החוק ליתן מענה לאוכלוסייה הענייה שאינה יכולה לשלוח את בניה לגנים בתשלום או שאין ביישובם גנים לגיל הרך, והמחייבת את החלתו בהתאם למצבה הסוציו-אקונומי של האוכלוסייה הנזקקת ביותר, כפי שיובא בהרחבה בהמשך וכפי שפורט בפסקאות 10-20 לכתב העתירה השנייה (נספח עג/4).

39. מציאות החיים של העותרים מלמדת, כי כתוצאה ממדיניות המשיבים (על אף שהעותרים מהווים את אוכלוסיית היעד של החוק) הם לא נהנים מהחלתו ולא יכולים לממש את זכותם לחינוך למרות שהם נמנים על האוכלוסייה הענייה במדינה. העותרים אינם יכולים ללמוד בגנים בכפר שלהם, בגלל סירוב המשיבים לאפשר הקמת מבנים או הצבת קרוואנים ניידים בכפר כדי שישמשו כגני ילדים מחד, וסירוב המשיבים להסיעם אל גנים בכפרים סמוכים מאידך.

40. התוצאה הינה שבישוב אלזערוורה ישנם כ-280 ילדים בגילאי 3-4 שנים שאינם לומדים בגנים, מאחר ואין גנים בקרבת מגוריהם, ואין הסעות לגנים אחרים. הילדים אינם מוסעים אל הגנים מאחר ואין הסעות ממומנות על ידי משרד החינוך, אין תחבורה ציבורית מן ואל הכפר, וההורים במרביתם אינם יכולים להסיע את ילדיהם לגנים בגלל מצבם הכלכלי הקשה או בגלל שהם עובדים ואין להם אפשרות להסיע את ילדיהם. ראו תצהירו של ההורה איברהים אבו ג'ודה; תצהירו של ההורה מוחמד אבו ג'ודה; סלימאן אלעמור; תצהירו של ההורה יוסף עודה אלעמור.

41. מספר קטן מאוד של ילדים בני 3-4 שנים (בודדים) המתגוררים בכפר אל-זערוורה מוסעים אל הגנים ביישובים הסמוכים. הילדים מוסעים בהסעה רגילה עם תלמידים גדולים מהם, ללא כל השגחה של בגירים, בניגוד לחוזר מנכ"ל תשס"ד/10 א 3.3-4 **הסעות תלמידים ועובדי הוראה למוסדות חינוך רשמיים, מיום 1 יוני 2004** של משרד החינוך, האוסר זאת, ובניגוד לכל כללי הבטיחות של דיני התחבורה (ללא חגורות בטיחות וללא כיסאות בטיחות המתאימים לילדים בגיל 3 שנים).

מצ"ב תצהירה של גב' סביחה אבו ג'ודה אחת האמהות ששולחת את שני בניה ללמוד בגן ביישוב הסמוך אלפורעה; תצהירו של מוחמד אבו ג'ודה המציין כי בנו מוסע עם ילדים בגירים.

מצ"ב העתק חוזר מנכ"ל תשסד/10 א 3.3-4 מסומן עג/16, המציין כי **"למרות הרחבת חוק חינוך חובה לילדים גילאי 3-4 שנים ביישובים מסוימים אין השתתפות במימון הסעות לילדים אלה, עקב בעיות בטיחות הכרוכות בהסעתם"** (סע' 13א) [הדגשה הוספה].

42. יצויין, כי בזמן כהונתו של מר יוסי שריד כשר החינוך, הוחלט להקים כ-40 גני טרום חובה (לילדים בגילאי 3-4 שנים) בכפרים הלא מוכרים בנגב, על מנת להקל על מצוקת התושבים ואכן הוקמו כ-37 גנים. אין ספק, כי החלטת השר שריד באה בעקבות הבנתו למצב הסוציו-אקונומי הקשה של אוכלוסייה זו אשר מצדיק, ע"פ תכלית החוק, את החלתו עליהם. יתרה מזו בתצהירו של השר שריד (אשר צורף לעתירה הראשונה עג/1) הוא ציין כי בכוונתו היה להמשיך ולהחיל את החוק על שאר הכפרים של האוכלוסייה הבדואית בנגב, (כולל העותרים).

מצ"ב העתק תצהירו של השר שריד.

43. עובדה היא, כי חלק מן הגנים שהוקמו בתקופת כהונתו של השר שריד הוצבו בישובים דומים לכפר אל-זערורה בו מתגוררים העותרים, היינו יישובים שאינם מוכרים. הגנים הוקמו בקרוונים או במבנים ניידים אשר הוצבו על ידי המשיבים וזאת על מנת לאפשר חינוך לילדים בכפרים הלא מוכרים בלא צורך בהקמת מבנים קבועים על מנת לא לקבוע מציאות ארוכת טווח. עובדה זו מחייבת את המשיבים לנהוג מנהג דומה גם באשר לעותרים, ולא להפלותם לעומת אחרים.

ראו סעי' 4 לתצהירו של מנהל סניף עדאלה בנגב, מר סאלם אבו מדיעם אודות הגנים הקיימים בישובים הלא מוכרים, בו הוא מציין כי: **"ישנם גני חובה לגילאי 3-4 שנים אשר הוקמו ע"י משרד החינוך וממוקמים מחוץ לתחומי בתי הספר (תחומי השירותים מהגדרת המשיבים)."**

מצ"ב תצהירו של מר סאלם אבו מדיעם.

44. יתרה מזה, לאחרונה בקיץ 2005 (יוני ויולי) הציבו המשיבים מבנים חדשים לצורך בית ספר וגני ילדים בכפר ביר אלמשאש, שתושביו היו חלק מן העותרים בשתי העתירות הקודמות להקמת גן, ובו סירבו המשיבים להקים או להציב מבנים לצורך גנים. הקמת בית הספר והגנים נעשתה בפרק זמן של כחודש ימים בלבד, דבר שתומך בעמדת העותרים כי ניתן בפרק זמן קצר להציב את המבנים הדרושים להפעלת גני ילדים בכפר אל-זערורה, בנוסף לעובדת אפליית העותרים לעומת הילדים בכפר ביר אלמשאש.

ראו תצהירו של סאלם אבו מדיעם.

45. אין ספק כי מצב בו הרשות מציבה גנים במקום אחד ומסרבת לעשות זאת במקום אחר, ללא כל נימוק ענייני, הינו מעשה מפלה, מקומם ופוגע באוכלוסייה ממנה נמנע השרות הבסיסי והוא נוגד את עקרונות השוויון וכבוד האדם.

חשיבות החינוך לגיל 3-4 שנים:

46. מחקרים מדעיים רבים הוכיחו את חשיבות החינוך לגיל 3-4 שנים. פרופ' James E. Ryan

מאוניברסיטת וירג'יניה בארה"ב סקר במאמרו **Where Courts CAN Make a**

Difference: The Case for a Constitutional Right to Preschool חלק ממחקרים

אלה וציין כי:

[..there is a consensus in the social science literature on several important points.[...] studies suggest that high-quality preschools for disadvantaged children help close the gap in school-readiness. In addition, researchers agree that preschool programs can have long-term, positive effects on academic achievement. Preschool programs can also significantly reduce grade retention rates and demand for special education services, increase graduation rates and employment prospects, and decrease crime rates. As a consequence, high-quality preschool programs can generate savings to the government that exceed the costs of the program." Pp. 7-8.

James E. Ryan, "Where Courts CAN Make a Difference: The Case for a Constitutional Right to Preschool" (June 2005). *University of Virginia Legal Working Paper Series. University of Virginia Public Law and Legal Theory Working Paper Series*. Working Paper 29.

http://law.bepress.com/uvalwps/uva_publiclaw/art29

47. פרופ' Ryan מוסיף ומציין, כי מחקרים גילו ממצאים מרשימים ביותר באשר לתועלת הרבה שבחינוך ילדים בגיל הרך וכי התועלת היא מצדיקה את ההשקעה בה. כך בע' 11 למאמרו הנ"ל הוא מציין:

"...findings from this study were impressive. Participants again experienced an initial IQ boost, which continued to be significantly higher through age twelve and favorable but not statistically significant by age fifteen. Also by age fifteen, the children who participated in preschool had higher achievement scores, especially in reading, and lower rates of grade retention and special education placement, regardless of whether they received further assistance once they entered school. At age twenty-one, all but seven of the original one hundred and eleven children were assessed. The participants had higher average test scores, and were twice as likely to be in post-secondary education or to have ever attended a four-year college. Employment rates for participants were also higher, but the difference was not statistically significant." Pp. 11

48. פרופ' Ryan מציין במאמרו, כי 54 מחקרים הראו את השפעתו החיובית ארוכת הטווח של חינוך לגיל הרך על רמת ה IQ, על הציונים של התלמידים, על ההשמה בחינוך מיוחד, ועל סיום תיכון:

"One of the most useful is an overview conducted by W. Steven Barnett, a professor at Rutgers University Center for Early Education and the Director of the National Institute for Early Education Research. He recently reviewed the findings from fifteen studies of model preschool programs.⁵⁴ The studies examined the impact of the programs on IQ and achievement scores, grade retention, special education placement, and high school graduation. Barnett concludes that there is "overwhelming evidence that [preschool] can produce sizeable improvements in school success." Pp. 11

49. לסיכום עניין זה, פרופ' Ryan מציין כי קבוצת חוקרים אשר עקבו אחרי תשעה מודלים של חינוך טרום חובה סיכמו כי:

" that carefully targeted early childhood interventions can yield measurable benefits in the short run and that some benefits persist long after the program has ended."

הוא מוסיף ומציין את התוצאות החיוביות של חינוך הגיל הרך כדלקמן:

"In a recent article published in the Journal of the American Medical Association, researchers reported findings from a

longitudinal study of over 1500 participants, through age 21. Compared to a subsequently selected control group, CPC preschool participants had significantly lower rates of special education placement, grade retention, and juvenile arrests. Participants also had significantly higher test scores in reading and math through age fifteen and a higher rate of school completion.⁷² For some of the measures, though not all, students who participated in the program beyond preschool had even better outcomes than those who only participated in the preschool component.” Pp. 14

50. מחקרים רבים מארצות הברית הביאו למסקנה ברורה כי ילדים נזקקים, עניים (דוגמת העותרים) זקוקים יותר מאחרים לחינוך גיל רך, וכי והתועלת שהם מפיקים ממנה גדולה משמעותית מילדים משכבות מבוססות או אחרים. פרופ' Ryan מציין בעניין זה, כי:

“Most researchers agree that preschool offers greater benefits for disadvantaged children, although they are not uniform in identifying who counts as “disadvantaged.” [...] The research here confirms what common sense suggests: children who are offered less at home have more to gain from attending preschool, and children from any number of disadvantaged groups tend to have fewer learning opportunities at home than their more advantaged peers. Leading researchers in the field, moreover, agree that high-quality preschool provides greater benefits for poor children, although they are quick to point out that preschool can benefit all children.” Pp. 15

הטיעון המשפטי

הזכות לחינוך

51. הזכות לחינוך חובה לגילאי 3-4 שנים, הינה חלק בלתי נפרד מזכות היסוד לחינוך:

“אחד מתחומי האחריות המרכזיים ביותר שהמדינה מספקת לתושביה הוא החינוך. לא ניתן להפריז בחשיבותו של החינוך, במיוחד לא בימינו אלה (בג”ץ 1554/95 עמותת “שוחרי גיל” נ’ שר החינוך, פ”ד נ(3) 2, 24). מימושה של האחריות המדינתית מוסדר בחברה הישראלית באמצעות מארג מקיף של דברי חקיקה, חקיקת משנה והוראות מינהליות מסוגים שונים ברמת השלטון המרכזי והמקומי (י’ רבין, הזכות לחינוך, 301 (תשס”ב)). הזכות לחינוך הוכרה בשיטתנו המשפטית כזכות אדם (בג”ץ 2599/00 יתד נ’ משרד החינוך, פ”ד נו(5) 834; בג”ץ 7374/01 פלונים נ’ מנכ”לית משרד החינוך, פ”ד נו(6) 529, 545 (להלן – פרשת פלונים); ג’ גונטובניק “המשפט החוקתי: כיווני התפתחות שלאחר המהפכה החוקתית” עיוני משפט כב (תשנ”ט – תש”ס) 129). כפי שציינה השופטת פרקציה:

"החינוך הממלכתי במוסדות הרשמיים מושתת על עקרון היסוד של חינוך חובה חינם, המבקש לאכוף זכותו של כל ילד לרכוש חינוך והשכלה, על בסיס שוויון הזדמנויות וללא אפליה, בלא שחסרון כיס ישפיע על איכותה ורמתה של המסגרת החינוכית הניתנת לו. הקניית ערכי חינוך כלליים על בסיס שוויוני נועדה לאפשר לפרט לפתח את אישיותו בתחומי דעת שונים, ובה בעת לפתח באמצעות החינוך חיי חברה הנשענים על ערכי מוסר, זכויות אדם, ותרבות אנושית" (בג"ץ 4363/00 ועד פוריה עילית נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, 221).

בעניין זה קובע חוק זכויות התלמיד, התשס"א – 2000 כי "כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין" (סעיף 3 לחוק).

בג"ץ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך לא פורסם [פדאור 04 (9) 757].

52. באשר לזכות אוכלוסיית העותרים לחינוך וזכותם להסעות למוסדות חינוך נאותים, בית משפט זה ציין:

"במקרה שלפנינו מדובר באוכלוסייה שיש לה צרכים מיוחדים. אין בסביבת מגוריה שירותי חינוך אלטרנטיביים מוכרים. הקילומטרים המפרידים בין כפרי העותרים לבין מוסדות החינוך, בהינתן היעדר דרכי גישה סלולות, יכולים להתארך עשרות מונים בהינתן תנאי מעבר קשים בגין פגעי מזג האוויר. במצב דברים שכזה קיים חשש כי לא יוכלו הילדים בני השלוש והארבע להגיע לגנים המיועדים להם ביישובים המוסדרים, ובכך לא תוגשם עמדת המשיבים עצמה לפיה הם מכירים בחובתם לספק שירותי חינוך לילדי העותרים".

פסקה 10 לפסק הדין בעניין אבו ג'ודה.

53. עוד יצוין, כי המשיבים עצמם מכירים בזכות העותרים לחינוך ואינם דוחים אותה (ראו פסקה 29 לתגובת המשיבים מיום 9 יולי 2003), כפי שהדברים צוינו ע"י בית המשפט בעניין אבו ג'ודה הנ"ל, אך הם מתחמקים מאחריותם החוקית להסיע את העותרים למוסדות חינוך מתאימים ובכך מסכלים את יכולת העותרים לממש את זכותם.

תכלית החוק

54. תיקון מס' 16, התשמ"ד-1984 לחוק לימוד חובה, תש"ט-1949, (להלן: החוק) החיל את חוק לימוד חובה על ילדים מגיל 3 שנים במקום 5 אך הוא לא יושם במלואו וזאת מאחר וישומו הושהה שוב ושוב. ביום 11 בינואר 1999 אושרה בקריאה שנייה ושלישית הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 7) שקבעה את החלת החוק באופן הדרגתי, באמצעות צווים שיוציא שר החינוך. מאז, הוצאו שני צווים: צו לימוד חובה (החלה בגני ילדים), התשנ"ט-1999, וצו לימוד חובה (החלה בגני ילדים), התשס"א-2001.

55. ההחלה ההדרגתית של החוק כוונה ליתן מענה ראשית לתושבי היישובים שמצבם הסוציו-אקונומי הינו הקשה ביותר, שאין בהם גני חינוך טרום חובה (4-3 שנים) וכדברי יו"ר וועדת החינוך והתרבות עמנואל זיסמן:

"זה מאבק משותף להשגת מטרה חינוכית לאומית נעלית ביותר. כי אם ב-1 בספטמבר 1999 יכללו 10% מהתלמידים מהשכבות

החלשות במגזר הערבי, הבדואי, הצירקסי, הדרוזי, ובתוכם גם יהודים מהשכבות החלשות...".
דברי הכנסת, חוברת י"ג, 2853.

חה"כ דאז, תמר גוז'ניסקי ציינה :

"יש לנו בקשה אליך אדוני שר החינוך. תתחיל עם הילדים שאין להם גן, תתחיל עם הילדים שלא הולכים לגן, כי להורים אין כסף לממן את הגן, תתחיל עם אלה שלא זוכים – לא בשל חוסר רצון של ההורים, **אלא בשל חוסר תנאים**". [ההדגשה לא במקור]
דברי הכנסת, חוברת י"ג, 2853.

56. לכן, ובהתאם לדברי חברי הכנסת שהביאו את הצעת החוק, החליט שר החינוך דאז, מר יוסי שריד, שהחוק יוחל תחילה על האשכולות הראשון והשני לפי המדד החברתי-כלכלי של האוכלוסייה כפי שצויין במכתבו של סמנכ"ל ומנהל המנהל הפדגוגי, מר יצחק כהן, . המודיע על החלטת השר מיום 29 יולי 1999 :

"הובאה לידיעת וועדת החינוך של הכנסת החלטת שר החינוך, מר יוסי שריד, להעניק פטור מתשלום לגילאי 3-4 בישובים הנמצאים באשכול הראשון והשני על פי מדד אפיון העיריות והמועצות המקומיות ודירוגן לפי הרמה החברתית כלכלית של האוכלוסייה, ...".

העתק המכתב צורף לעתירה השנייה (עג/4) וסומן ע/26.

57. ועוד, בתצהירו של שר החינוך לשעבר, יוסי שריד, (אשר צורף לעתירה הראשונה, נספח עג/1 לעתירה זו) הוא מאשר את הדברים הנ"ל ומציין את העדיפות שניתנה לאוכלוסייה הנזקקת, השייכת לאשכולות 1 ו-2, ובראשם אוכלוסיית הכפרים הבלתי מוכרים בנגב :

"הצעד הראשון היה להחיל את החוק על האשכולות הנמוכים ובאופן מיידי על האשכולות 1 ו-2 **שבראשם נמצאים הכפרים הלא מוכרים בנגב וכל הישובים הבדואים בנגב**". [ההדגשה לא במקור]
ראו תצהירו של כבוד השר לשעבר, יוסי שריד מיום 16 מרץ 2003.

58. מהאמור לעיל ברור, כי תכלית החוק היא חברתית בעיקרה ונועדה לספק חינוך לילדי השכבות החלשות תחילה, על מנת לצמצם פערים ולעזור לאוכלוסיית השכבות הנמוכות שאינן מסוגלות לשלוח את ילדיהן לגנים פרטיים, ולכן הוחל בביצוע החוק על האוכלוסייה שדורגה באשכולות הנמוכים, תחילה.

הזכות לחינוך נגיש

59. הסעת העותרים לגנים בישובים הסמוכים, על מנת לאפשר להם לממש את זכותם לחינוך, הינה חלק בלתי נפרד מזכותם של העותרים לחינוך, כפי שצויין בית משפט זה בעניין פלונים :

"כאשר אין מוסד חינוך מתאים לצורכי התלמיד ברשות החינוך המקורית, יש להעבירו לבית ספר העונה לצרכיו גם אם הוא מצוי ברשות חינוך מקומית אחרת. על הרשות הציבורית נטל המימון של העברה כזו."

בג"צ 7374/01 פלוניס נ' מנכ"לית משרד החינוך הגב' רונית תירוש נז (6) 529, 548.

60. מצב הדברים הקיים בו הילדים אינם הולכים לגנים ואינם לומדים בהם בגלל העדר נגישות הגנים הינו דוגמא קלאסית, לריקון הזכות מתוכן בגלל העדר נגישות הזכות וחוסר יכולת האזרח לממשה. מכאן, כי חובתם של המשיבים ליתן חינוך כוללת בתוכה את החובה להסיע את העותרים לגנים בישובים הסמוכים, זאת על מנת להנגיש לילדים את זכותם לחינוך.

61. מצב הדברים הקיים בו מחד מסרבים המשיבים לספק לעותרים שירותי חינוך בכפר אל-זעורה ומאידך מסרבים לספק להם הסעות לגנים בישובים סמוכים, פוגע בזכותם של העותרים, להזדמנויות חינוכיות שוות, ומפלה אותם לעומת ילדים אחרים בישראל. העותרים אינם נהנים מחינוך לגיל 3-4 שנים, ומשמעות הדבר שהקצאת המשאבים של המשיבים לחינוכם של העותרים נופלת בהרבה מהמשאבים שהם מקצים לחינוכם של שאר הילדים בני גילם במדינה. מצב זה הינו חמור במיוחד בשל העדר אופציות חינוכיות חלופיות לרשות העותרים.

משפט משווה

62. במדינות אחרות בעולם, ארצות הברית למשל, הזכות לחינוך הגיל הרך נחשבת לזכות חשובה ביותר, כפי שמציין פרופ' James E. Ryan מאוניברסיטת וירג'יניה במאמרו הנ"ל. בתי המשפט האמריקאיים הכירו בחשיבות הזכות לחינוך גיל רך במספר פסקי דין תקדימיים לא מכבר. כבוד השופטת בוסטפורד סיכמה את העניין בצינייה:

"The uncontradicted trial evidence reveals that in the field of early childhood education, there are a great number of research-based and experimental studies demonstrating the benefits of high quality programming for young children at risk, benefits that in the shorter term include improving the children's school readiness, socialization skills, and school performance. High quality early child education has longer-term advantages as well, including increased high school graduation rates, increased college attendance rates, better employment, and less involvement with any criminal or juvenile justice system."

Hancock v. Driscoll, 2004 WL 877984, at *xxx (Mass. Super., Apr 26, 2004)

63. בפסק דינה הנ"ל קבעה השופטת מרגוט בוסטפורד, שופטת בית המשפט העליון במסצ'וסטס שמדינת מסצ'וסטס אינה מקיימת את חובתה החוקתית לספק לילדים עניים את זכותם לחינוך. ראו:

<http://www.schoolfunding.info/states/ma/4-28-04Victory.php3>

64. החובה של המדינות לכבד ולהבטיח את זכותו של כל ילד לחינוך צוינה במספר רב של אמנות במשפט הבינלאומי. בעניין זה ראו לדוגמא את סעיפים 1 ו-2 לאמנה בדבר זכויות הילד:

1. "המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שיפוטן, ללא אפליה משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד, ובין אם של הוריו או אפוטרופסו החוקי.
2. המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפוטרופסיו החוקיים, או בני משפחתו".

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד משנת 1989, שנחתמה ע"י ישראל ביום 3.7.90 ואושררה ביום 4.8.91.

מימוש הזכות לחינוך גם בכפרים הלא מוכרים:

65. העותרים יטענו, כי זכותם לחינוך אינה מותנית בצורת מגוריהם, או במעמד יישוביהם אלא היא זכות עצמאית המעוגנת בחקיקה.

א. "כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין" (סעיף 3 לחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000) (להלן – חוק זכויות התלמיד).

ב. כל ילד וכל נער בישראל גם זכאים לחינוך חינם במוסד חינוך רשמי, וזאת על פי הוראות סעיף 6 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן – חוק לימוד חובה).

66. לא במקרה לשון החוק ותכליתו לא מתנים את מתן שירותי החינוך בצורת ההתיישבות של הורי הילדים. הזכות לחינוך מגינה על זכויותיהם של הילדים ללא קשר לשייכותם הגיאוגרפית או צורת ההתיישבות של משפחתם.

67. הקונספציה המשפטית של המשיבים משמעה שלילה מוחלטת של הזכויות החוקתיות וזכויות היסוד של תושבים המתגוררים בכפרים לא מוכרים בשל המעמד המונציפאלי של הכפר. העותרים יטענו, כי תפיסה משפטית זו נדחתה על ידי בית משפט נכבד זה בשורה של החלטות.

68. זכותם של העותרים שהינם תושבים אזרחי מדינת ישראל לשירותים בסיסיים נדונה ואושרה במספר רב של עתירות שנידונו בבית משפט נכבד זה, אשר הכיר בזכותם של תושבים המתגוררים בכפרים לא מוכרים לכיבוד זכויות יסוד שלהם חרף שלילת המעמד המוניציפאלי מכפרים אלה.

69. כך, חייב בית משפט נכבד זה את הרשויות בחיבור בתי ספר בכפרים לא מוכרים בנגב לחשמל בציינו:

"אכן, המצב הקיים שבו בתי ספר נשוא העתירה של תלמידים בדואיים אינם מחוברים לחשמל חמישים שנה לאחר הקמתה של

מדינת ישראל, אינו מתקבל על הדעת כלל ועיקר, ומהווה תעודת עניות למדינת ישראל. מצב זה אינו יכול להמשך".

בג"ץ 4671/98 ד"ר עוואד אבו-פריח נ' רשות החינוך לבדואים בנגב [פדאור (לא פורסם) 98 (4) 625], עמוד 2

70. בית המשפט הנכבד חייב את הרשויות בהקמת מרפאות אם וילד בכפרים לא מוכרים להספקת שירותי רפואה מניעתיים נגישים וזמינים על אף טענת המדינה כי אין להקים מבנים כאלה בכפרים לא מוכרים.

בג"ץ 7115/97 עדאלה ו-16 אח' נ' משרד הבריאות, תק-על 98(1), 214.

71. בית המשפט הנכבד חייב את משרד הפנים לרשום את השם של הכפר הלא מוכר חוסינייה, כמענם של תושבי הכפר בתעודות הזהות שלהם וזאת על אף טענת המדינה כי, אין לרשום שם של כפר לא מוכר כמען.

בג"ץ 3607/97 מוחמד סואעד ו-6 אחרים נ' משרד הפנים, לא פורסם (ניתן ביום 19/05/99).

72. בית המשפט הנכבד חייב את הרשויות להקים בית-ספר בבאר-חיל (ביר הדאג), כפר לא מוכר, וכן שני גני ילדים, האחד בבאר-חיל והשני במשכנות הרועים בעבדת.

בג"ץ 5221/00 דחללה אבו-גרדוד נ' המועצה האזורית רמת נגב, לא פורסם. תק-על 2000 (3), 1336.

73. הטיעון לפיו בגלל שהמדובר בכפר לא מוכר לא ניתן להקים מבנים או לספק הסעות לחינוך הוא טיעון מופרך. אם בית משפט זה היה משתכנע מטיעון זה אוכלוסייה שלמה היתה נותרת ללא שירותי בריאות, ללא תשתיות וללא שירותי חינוך, משמע ללא כל אפשרות לקבל את המינימום ההכרחי לחיי אדם. גם המשיבים עצמם מודים בהתנהגותם, לא אחת, כי לא ניתן למנוע מאוכלוסייה זו חיים נורמאליים. עובדה היא, כי 18 בתי ספר הוקמו בכפרים אלה ללא הכרה בכפרים עצמם, ורק ביולי 2005 הוקם בית ספר נוסף בכפר ביר אלמשאש בו סירבו המשיבים בעתירה הקודמת להקים גן ילדים, כפי שצויין לעיל.

סוף דבר

74. בין אם מדובר ביישום חקיקה ראשית ובין אם מדובר ביישום החלטה מינהלית ברור, כי במחדלם הקיצוני לא שקלו המשיבים את מידת הפגיעה בזכות לחינוך של הילדים העותרים ורבים כמוהם. המשיבים לא טרחו למצוא מסגרות חינוכיות חלופיות ולא סיפקו הסעות אשר ינגישו לילדים את הזכות לחינוך. המשיבים לא נתנו משקל כלשהו לזכותם של הילדים לשוויון בלימודים עם שאר הילדים שנהנים מתחולת חוק חינוך חובה חנם בגני ילדים לגילאים 3-4. המשיבים לא נתנו את דעתם למצב מערכת החינוך

